Lysgård - Hids herreders retskreds gennem 300 år

I ældgammel tid har Danmark været opdelt i sysler og disse igen i herreder af forskellig størrelse. Hvert af disse herreder var henlagt til et herredsting, hvorpå afgjordes trætter mellem bønderne indbyrdes og mellem bønderne og herremændene. Var sagerne af særlig alvorlig art, blev de henviste til landstingene. Lysgård herred hørte indtil 1660 under Silkeborg len, derefter under Silkeborg amt til 1794, hvorefter det kom under Hald amt, det senere Viborg amt.
Indtil ca. 1700 var herredsfogden ofte en større gårdfæster uden særlig juridisk uddannelse. Han skulle helst kunne læse og skrive, hvilket ikke var almindeligt blandt landalmuen dengang. Skoleundervisningen blev først almindelig omkring 1740. Efterhånden blev til herredsretten knyttet en skrivekyndig person, som med tiden fik titlen herredsskriver eller tingskriver.

Tingstedet var under åben himmel

Tinget blev gerne holdt en gang om ugen, hvis vejret tillod det under åben himmel. Det var med velberåd hu ordnet sådan for at understrege, at hver mand frit kunne indfinde sig og forsvare sin sag, og selvfølgelig forlade tinget igen som en fri mand.
»Dette er at observere, at alle Tinge i forrige Tider såvel Landstinget, som Hjemmetingene, holdtes under åben Himmel på fri Mark, dermed at bevise, at Retten var frie for hver Mand, som og sees af de gamle Love, at de som for nogen Sag bleve beskyldte, om det end var Crimen læsæ Majestatis (dvs. majestæts-fornærmelse), så havde de Frihed at reyse til Ting og forsvare sig, som og Frihed at reyse hjem igjen, om de ey på Tinge vedgik Skyld«, (C. Testrup: Relation over Tingene, 1747), og der fortsættes om tingstedernes indretning:
»Tingstederne vare indrættede på Marken med 4re Tingstocke, som i en Firkant lå på Stenene, hvorpå sadde Fogden og Skriveren med flere, som administrerede Rætten, så og de 8te Mænd, som af disse Tingstocke kaldes Stockemænd ...Midt på denne Plads imellem de 4re Stocke lå en stor Steen, på denne skulle Tyvene sidde, når de skulle dømmes, hvilke Steene endnu des Årsage kaldes Tyve Steenen på denne Dag«.
Hvert herred havde sit tingsted og sin galgebakke, der hørte med. Lysgård herrreds ting blev i årene før 1650 vistnok holdt i nærheden af gården Marsvinslund i Vium sogn en høj nordøst for gården kaldes endnu Tinghøj, derefter skal herredes tingsted have været Svendshøj vest for Kjellerup. Hids herreds tingsted menes først at have været Sejling og senere Tinghøj øst for Serup by.

Hinge som tingsted

I 1687 lod kongen en kommission bestående af Nørrejyllands landsdommere nedsætte for at forberede en nyordning ved sammenlægning af mindre retskredse; samtidig skulle man stille forslag om, hvor et ting- hus bedst kunne anbringes, og man skulle undersøge herredsfogdernes og skrivernes kvalifikationer.
For Lysgård og Hids herreders vedkommende lyder landsdommernes betænkning:
»Lysgård og Hids herreder kan bekvemmest sammenlægges og tinghuset sættes i

skellet mellem Lysgård herred og Hids herred, noget fra Holms Mølle, hvor tinget om mandagen bedst kan holdes. Herredsfogden i Hids herred, Frands Christensen, er dygtig og skikkelig til dette herred at betjene, eftersom Herredsfogden i Lysgård herred Matthias Melkiorsen allerunderd. er foreslået til Tyrsting-Vrads herreds fogderi.
Herredsskriveren i Lysgård herred Hans Lassen, som var udygtig og uvederhæftig, er nylig ved døden afgangen, og i hans levende live lod retten en tid lang betjene ved Jens Andersen (som har giftet sig med hans datter) hvilket efterdi han har længe tjent for foged på Haxholm og er dygtig nok til herredsskrivers bestilling, så formodes Eders kongl. Majestæt allernådigst hannem dertil confirmeret, helst efterdi Thomas Thomasen, skriveren i Hids herred, er en hel affældig gammel mand. Når disse herreder således blev sammenlagte, kunne de længst ungefær have 21/2 mil til tinget, og herredet herefter at kaldes Lysgård-Hids herred«.

Lysgård-Hids Herreders retskreds som den så ud efter reformen i 1687

Tinghusets beliggenhed og første retsmøde

Man tøvede ikke med at efterkomme kommissionens pålæg, allerede året efter er tinghuset rejst og kan tages i brug i marts måned. En meget smuk beliggenhed fik tinghuset, i en lille dalslugt i skovkanten, lidt tilbagetrukket fra Grønbækvejen, fik det

sin plads. Her lå det lunt og kønt, godt skærmet mod alle vinde udefra. Det har vel stundom været lidt koldt indendørs. Beliggenheden var ret isoleret, lige langt fra Hinge by, Frausing og Holms Mølle.
Det første retsmøde her blev, ifølge tingbogen, afholdt den 19. marts 1688, og det var Frans Christensen fra Holm, der som herredsfoged ledede mødet. Forud for dette møde havde tingbogen været forelagt stiftamtmand Gjedde, og hans egenhændigt underskrevne autorisation, dateret den 17. marts 1688, er indført på protokollens første side. Amtmanden havde som kongens repræsentant tilsynet med herredsfogderne og skulle også autorisere retsbogen. Her indskærpes det også herredsskriveren, at han skal »straksen indføre ord for ord fra retten og ej fra noget løst papir ...«.
Det er særlig skriveren, der får instrukser, og det var måske ikke uden grund. I 1723 får herredsskriver Laurids Pedersen i Frausing en bøde på 10 rigsdaler for at have skrevet et forvansket uddrag af tingbogen.

Selve tinghuset opført 1688 nedrevet 1918

Malet i 1896 af Christopfers Krabbes hustru Marie Dorothea Krabbe (1837 – 1918)

Det var langt fra noget fornemt palæ, man fik til tingsted, men det var dog bedre end at holde' ret under åben himmel, som man før havde gjort. Huset var et bindingsværkshus med lerklinede vægge og pikket stenbro til gulv, det var kun 7 fag langt og tækket med lyng. Særlig solidt har huset ikke været, det har sikkert været genbrug af et hus, der har stået et andet sted. Allerede i 1705 er det så medtaget, at herredsfoged Hans Brochmand føler sig foranlediget til at lade foretage et syn over bygningens brøstfældighed. Det var 4 mænd fra Hinge, der blev udtaget til synsmænd, nemlig Peder Sørensen Vandet i Nederbyen, Peder Rasmussen i Storgården, Niels Clausen i Toftegården og Laurs Sørensen Møller. Herredsfogden

deltog selv i synet, og der blev opnoteret en lang række mangler og lavet et overslag over bekostningen. Der skulle bl.a. bruges 20 læs ler til tinghusets vægge, foruden 8 læs ler til kammerets vægge indvendig. Til kammeret skulle der anskaffes 1 glasseret pottemagergryde til kakkelovn. Skorstenen skulle også opsættes af ler, det krævede 20 læs, og over taget skulle der bruges 120 mursten til skorstenen. Tre tønder kalk skulle hentes i Viborg, utvivlsomt fta gruberne i Daugbjerg. Til gulvet i tinghuset skulle bruges 20 læs kampesten, og stenpikkeren skulle bruge 10 læs sand til at lægge dem i. Af inventar skulle der laves tvende tingstole af bøg, hver på 8 alen, foruden en på 9 alen, hvortil kom 12 egepæle, som alle tingstolene skulle fæstes på. Der er sikkert tale om tingstokkene eller bænkene, som tingmændene skulle sidde på. Der var også brug for to egepæle, som tingbordet skulle fæstes på. Hele bekostningen med materialer og arbejdsløn blev anslået til 37 rigsdaler og 5 skilling. Det var en større omgang, kun 17 år efter at tinghuset var taget i brug.

Tinghuset har haft længderetning øst-vest. Det har været indrettet således, at tingstuen var i den vestre ende. Det har været et ret rummeligt lokale i hele husets bredde, der dog kun var på 8 alen. På den anden led var lokalet 10 alen. Derefter var en forstue på et fag, som vist gik gennem hele huset, så fulgte 2 fag, der var indrettet til beboelse stue og køkken for den familie, som passede huset. I østenden var der et kammer til herredsfogdens private brug, dette kammer brugtes til hemmelige forhandlinger.

Af den fornævnte synsforretning fremgår det, at man har villet sørge for, at der kunne være lidt lunt i det lille kammer. Der skulle opsættes en skorsten af ler, og i denne skulle indmures en pottemagergryde til kakkelovn. Nogen overvældende varme blev der nok ikke, men man var ikke forvænt. I selve tingstuen var der ingen varme; herom skriver præsten Niels Blicher i sin topografi over Vium, at her sad man, selv i de koldeste vinterdage midt i skovens overflødighed og gobrede af kulde, hvilket han kalder en mangelpost ved tinghuset, og det kan han vel have ret i.

Til trods for føromtalte syns skøn over tinghusets brøstfældighed blev manglerne ikke afhjulpet. I 1707 afholdes et nyt syn, og nu er det ikke blevet billigere. Taget er så medtaget, at der skal lægges helt nyt tag, i alt 28 traver lyng, desuden er lægterne rådne, så der skal 260 nye latter til, hver 3 alen lange. Tækkemanden skal have 5 dage til at lægge taget, han skal have en mand til hjælp på egen kost, desuden skal tvende karle hjælpe og have 12 skilling, velsagtens hver, om dagen. Istandsættelsen vil nu koste 49 rdl. 3 mark og 6 sk.
Huset er nok blevet repareret både denne gang og senere, men i 1761 trænger det til en hel ombygning. Fra amtmand Trappaud foreligger en skrivelse, der går ud på, at der skal foretages syn over tinghuset i Hinge. Resultatet heraf bliver, at huset skal nedrives og opbygges igen. Det gamle tømmer, der duer, skal bruges, hvor det kan. Lervæggene skal erstattes af mursten og huset skal forlænges fra 7 til 9 fag, men ellers indrettes som det gamle, dog skal der bygges en stald på 2 fag med plads til 8 heste.

I 1763 er det nye tinghus færdigt og kan tages i brug. I stalden mangler dog nogle spiltove, der er kun plads til 5 heste.
Der går dog kun 16 år, så er det galt igen, nu er taget utæt. Huset er tækket med lyng, men spærene kan ikke bære det svære tag, så nu skal der halm tag på. Der skal bruges 40 traver taghalm, desuden skal der sættes en ny skorsten op, der skal lægges nyt loft, men kun hvor der i forvejen er loft. Hertil skal bruges 1 tylt fyrrebrædder, åbenbart ikke forskallingnsbrædder. Det hele vil koste 35 rdl.
Det oplyses endvidere, at den gamle hyrde Chresten Nielsen bor i tinghuset.

Det gamle tinghus i Hinge

Digteren Steen Steensen Blichers far Niels Blicher, der fra 1779 til 1795 var sognepræst i Vium-Lysgård, har i værket, Topographie over Vium Præstekald, trykt i Viborg 1795, givet følgende oplysninger og beskrivelse af tinghuset i Hinge:
Tinghuuset, en halv Fjerdingvej østen for Hinge, ligger ved Grændsen mellem begge Herreder, men vel meget ved den østre og smalleste Ende. Fra Vium Bye, som det nærmeste Sted i mine Sogne, er 7/4 Miil dertil, over en slem Vej. Smuk er Tinghuusets Beliggenhed i en Skov, hvor Vejen imellem Hinge og Grønbæk løber tæt forbie. Det er nyt Teglhængt og velbygget, som den kunde ventes af den ædle Hr. Fischer på Allinggård, der ellers har bygget så meget net og got på sine Godser, som vel næppe nogen anden Jorddrot i Landet.
Tinghuuset består af 9 Fag got Eege Bindingsværk. I vestre Ende er Stuen hvor Retten holdes, bestående af 3 Fag med Vindver til 3 Sider. Bag Døren er en liden Kakkelovn, opsat af Teglsteen, som hidindtil har stået der til Sirat, thi skønt omgiven af Bøgeskov har man intet Brænde havt at varme den med.
Inden for nogle Skranker ere Bænke for Stokkemændene. I det sydvestre Hjørne står et Bord, med 2 Bænke, for Rettens Betjente og et Par Advokater.
Tvende Gange er jeg i år, men heller aldrig tilforn - og det af ganske besynderlige - (Årsager, kan jeg ikke skrive, thi der var ingen, og neppe nok) Anledninger, bleven stævnet, og indtrukket i Proces, og 2 Gange mødte jeg selv for Retten, for at forsvare mig. M egen Erfaring kan jeg derfor desto vissere fortælle, hvorledes det går til. - Ingen Uorden fandt Sted eller blev tilladt. - Skønt i et koldt Værelse, og i kolde Vinterdage, havde alle blottede Hoveder - og ingen fik Lov til, enten at tale højt, eller røge Tobak. Kun ønskede jeg, at så hellig Forretning begyndtes, og højtideliggjordes, ved en af Dommeren selv fremsagt Bøn«.

I dag markerer denne sten, hvor det gamle tinghus lå

Tinghuset var nu ikke længere tækket med lyng eller halm, men denne beskrivelse stammer også fra tiden efter 1790. Dette år lod hr. Fischer på Allinggård nemlig tinghuset ombygge og udvide, efter at tingstedet i Hinge havde været i farezonen. Det er Niels Blicher, der fortæller historien. Han refererer en skrivelse fra det kgl. danske kancelli fra april 1790, som har bragt i erfaring, at Lysgård-Hids herreders tinghus ligger på et ubelejligt sted og er så forfaldent, at man i stedet for at reparere lige så godt kan flytte det til et andet belejligere sted nemlig Højberg, hvor generaladjudant V. Paulsen vil overlade tinget en stue, indtil man kan få indrettet en rigtig tingstue. Det gamle tinghus i Hinge skal så sælges ved auktion.
Denne V. Paulsen havde i 1786 købt herregården Palstrup. Herredsfogden hed dengang Peder Hjort og boede som fæster på gården »Klausholm«, der kun ligger nogle få kilometer fra Palstrup. Peder Hjort døde i 1789, og hans svigersøn, exarn.jur. Jørgen Christian Linnet overtog gården og blev konstitueret som herredsfoged, men det blev en Christian Tolstrup, der overtog embedet i 1790, hvorefter V. Paulsen ønskede tinghuset flyttet til Højberg. »Tinget blev derpå i nogen Tid holdt i Højbjerg«, fortæller Niels Blicher, »men Tingen blev snurred om, så Tinget måtte være så god at holdes på sit gamle Sted, hvilket vil fremgå af Nedenstående«. Herpå refererer Blicher en ny kancelliskrivelse fra juli 1790, hvor det hedder, at største lodsejer og en del af almuen foruden herredsskriveren modsætter sig forflyttelsen. Hr. Fischer har desuden tilbudt at bekoste en udvidelse og reparation af tinghuset i Hinge og endda til gudelig brug give 200 rdl.! Man har også studeret kortet og mener nu, at det afgjort ligger mest bekvemt i Hinge. På den baggrund »holder man det betænkeligt at forflytte Tinghuuset derfra, hvor det meer end 100 År har været, og hvor det efter Kongelig Patent af 1688 er bestemt at bør

ligge«.
Det er oplagt, at »største lodsejer«, dvs. hr. Fischer til Allinggård, har været utilfreds med at tinghuset blev flyttet til Højbjerg, tæt ved Palstrup, men langt fra Allinggård, og han trak altså det længste strå. Så snart tinghuset i Hinge var blevet ombygget, kom tingstedet tilbage til Hinge, og det havde nu sin plads her de næste cirka 50 år, hvorefter det flyttedes til Hørup, men herom senere.

Stævninger

Vi vil nu først se på nogle af de sager, der blev behandlet i Hinge i det 18. århundrede.
Det kunne se ud til, at de Hinge bønder har tænkt: Når vi nu har tinghuset, må vi sørge for, at det bliver brugt«. Det kunne være ganske små ting, man gik til retten med, men der blev også behandlet større sager.
En snes år efter, at tingstedet var flyttet til Hinge, blev fuldmægtigen ved Det Skanderborgske Rytterregiment, Christian Lunov, herredsfoged. Han var ikke ukendt i herrederne, han havde flere gange repræsenteret regimentet i retssager vedrørende dette. Omkring i herrederne var militærpersoner indkvarteret, både befalingsmænd og menige. Kaptajn Rosenørn i Tvilum havde kommandoen over dem.
Hinge havde sin del af militæret, og der var mange letlevende personer imellem dem, som tit kom i konflikt med de borgerlige love.

Et overfald

I Hinge havde man flere sådanne utiltalende personer at trækkes med. En tid havde man en korporal, Søren Andersen, der ikke var af de bedste. Den 8. august 1707 overfaldt han selve herredsfogdens pige, Dorthe Nielsdatter. Det var på vejen til Viborg, hvor hun var i lovligt ærinde! hun skulle nemlig hente stempelmærker til sin husbond. Hun mødte på vejen korporalen, som hun måske har haft noget udestående med. Han trakterede hende med hug og slag af sin kårde, og slog så drabeligt, at kården knækkede. Selvfølgelig kunne sådan noget ikke gå ustraffet hen, og den yoldsomme herre blev stævnet for herredstinget. For korporalen mødte »velfornemme Løjtnant Curts fra Hinge på velædle Captain Rosenørns Vegne, og begjærede Sagen afvist«, da den skulle for krigsretten. Herredsfogden beviste med lovens ord, at da overfaldet var sket uden for tjenestetiden, skulle sagen først oplyses på tinget.
Her mødte da de to mand, navnlig Gregers Nielsen, Hinge, og Niels Jensen sammesteds, som vidnede, at onsdag d. 10. august var de, efter befaling, i herredsfogdens hus i Hinge for at syne Dorthe Nielsdatter for slag, som korporal Søren Andersen, efter hendes beretning havde tilføjet hende. - De synede hende og fandt, at huden under hendes venstre øre var afslagen, på hendes venstre arm to blå slag, samt på højre skulder to blå slag, og huden var af. Laurs Nielsen i Hinge mødte for Dorthe Nielsdatter, som var hans kones søster. En del vidner fra Hinge, Hindbjerg, Pinebjerg, Vranum og Viborg blev afhørt. Korporalens sag står meget dårlig, han må som voldsmand bøde 4 rdl. og får sagen henvist til krigsretten.

En tyendesag

Løjtnant Curts har selv samme år en sag for retten. Mandag de 4. juli fremstod for retten korporal Poul Petersen af Hinge på løjtnant Curts vegne, han vidnede ved ed, at han ugen før påske, sidst afvigte, var hos Anna Christensdatter, værende hos Christen Thomsen i Lefring, og på velfornemme Curts af Hinge, hans vegne, tilspurgte hende, om hun ville tjene forbemeldte løjtnant Curts, et år at regne, fra sidst afvigte påske til næstkommende påske, og lovede hende 8 slettedaler til løn for sam- me år, hvortil hun svarede, at hun ville.
Vidnet gav hende da i fæste 1 mark og 4 skilling, som hun til sig annammede. - Pigen mødte imidlertid ikke i pladsen og ej heller i retten, hvorfor hun blev dømt efter loven til at betale 2 rdl. Desuden skulle hun betale løjrnant Curts fæstepengene tilbage og tillige bøde 1/4 af lønnen, som blev 2 rdl. Hun skulle desuden betale processens omkostninger med 3 rdl. inden 14 dage.

En uhyggelig affære

Det var den 23. maj 1709. Alle gårdfæstere i Hinge, Frausing og Holm var på deres husbonds vegne kørende til Viborg med »ildebrand« til herskabets søster, madame Kirstine Trane. En af mændene fra Hinge, Peder Clausen, som var fra Toftegården, fandtes dagen efter, den 24. maj, dræbt på Sjørslev Hede. Der bliver afhørt en masse vidner.
Først fremstod tvende mænd, Niels Villumsen og Christen Hvam af Sjørslev, som om morgenen den 24. fandt Peder Clausen dræbt på vejen. De skildrer meget omstændeligt de nærmere forhold, han fandtes under. Han lå med halsen under vognhjulet, blodig og forslået. Hestene og forvognen var borte.
Derefter kommer de Hinge og Frausing mænd og vidner om deres oplevelser den 23. maj. Anders Nielsen af Hinge vidner, at da de havde aflæsset træet hos madame Trane, gav hun dem i drikkepenge til 4 kander øl og 1 pot brændevin, som de nød i fællesskab hos byfogdens enke. Vidnet gik derefter for at spænde for, og da han kom ud i gården, var Christen Frandsen i Frausing og Peder Clausen i Hinge ligeledes ved at spænde for vognene; da de var færdige dermed fulgtes de ad ned ad gaden. Vidnet var da inde et ærinde og da han kom ud igen, var Christen Frandsen og Peder Clausens vogne der ikke. Han kørte derefter ud til porten, hvor han mødte to hjorddregne, som han spurgte, om de havde set nogle vogne køre ud, hvortil de svarede, at der for lidt siden var kørt to vogne ud. Han kørte så videre ud ad vejen, og da han kom til Vandet, var det helt mørkt. Han kørte ad den østre vej, som går over Bredmose, og han så da en halv vogn stå for brinken med heste for. Han stod da af vognen og gik derhen, og han kendte hestene som Peder Clausens. Han råbte flere gange Peder Clausens navn, men da ingen svarede, tog han hestene og den halve vogn med til Hinge. Ankommet hertil spurgte han karlen i gården, om Peder Clausen var kommet hjem, hvortil der blev svaret nej.
Monsiør Jens Kærulf spurgte, om han havde hørt et rygte om, at Chr. Frandsen og Anders Tambour skulle have ombragt Peder Clausen, hvortil han svarede, at han havde nok hørt rygtet.
Didrik Voss af Frausing havde også været med i Viborg. Han havde hørt af flere

kjerlinger og honnette folk, at Christen Frandsen og Anders Tambour var i rygte for at have ombragt Peder Clausen. Didrik Voss blev derefter spurgt, om han havde hørt rygtet af andre gode folk i sognet, hvortil han svarede ja. Poul Hansen fra Frausing vidnede ligeledes, at rygtet gik overalt, at Christen Frandsen og Anders Tambour havde ombragt Peder Clausen. Peder Clausens pige blev også afhørt, og det kom frem, at Christen Frandsen og salig Peder Clausens enke, Maren Jensdatter, var i rygte for letfærdig levned med hinanden, og at Christen Frandsen af den grund var forbudt at komme i Peder Clausens gård. Herover var Christen Frandsen fortørnet og havde undsagt Peder Clausen. Hun vidnede, at da Maren Jensdatter om morgenen så den halve vogn uden for ladedøren, slog hun hænderne sammen og sagde: »Så har de gjort noget ved hannem, thi min mand har sagt mig, ad åre, hvorledes han skulle få sin død«. Vidnet sagde da til hende, at hun ikke kunne tro, Peder Clausen var død, men hans heste kunne være kommen hannem fra i det onde vejr, som om natten var.
Kirsten Lysdage vidnede, at hun om morgenen var kommen ind til enken, som da græd og Våndede sig og på spørgsmål sagde: »0 ve, o ve, min mand er død«. Enken sendte derpå sin karl, Lars Thomsen, ridende til Frausing, og da han kom tilbage, fortalte han, at Christen Frandsen lå i sin seng, og at Anders Tambour sov. Christen Frandsen sagde, at de sidst havde set Peder Clausen ved Snurom, og at de kørte ad Skaber Mølle, Skaberbro og Palstrup.
Lars Thomsen fik da mandens broder, Niels Clausen, med sig, og red at søge efter Peder Clausen og fandt ham liggende død på vejen på Sjørslev Hede.
Niels Clausen vidnede, at han for en rum tid siden havde advaret sin broder, forleden vinter, og bad ham tage sig i vare, da han havde hørt, at Christen Frandsen ville købe en til at slå ham ihjel, hvilket hans broder ej helt ville tro. Endvidere vidnede han, at den person, som advarede ham, korporal Søren Andersen, om dette havde sagt, at Christen Frandsen havde været hos tambouren om dette. Endvidere at samme korporal havde været hos tambouren og forbudt ham slig ulykke at gøre. Vidnet havde også hørt, at Christen Frandsen og Maren Jensdatter havde levet letfærdigt sammen i nogle år, men det vidste de bedst selv. Jacob Glarmester vidnede, at han intet vidste.

Christen Frandsen stikker af

Mandag den 15. juni var der atter tilsagt vidner i mordsagen. Søren Rasmussen af Hinge vidnede da, at han tillige med 4 andre mænd fra Hinge, efter befaling fra Jochum Poulsen, på Maren Madsdatter, hans moders vegne, var i Frausing for 14 dage siden at holde vagt over Christen Frandsen på hans bopæl, fordi han var mistænkt for at have ombragt Peder Clausen med Anders Tambour som medgerningsmand. Vagten begyndte i dag for 14 dage siden om middagen. Mens de om tirsdag morgen to timer efter solens opgang sad og spiste, stod Christen Frandsen op af sin seng og iførte sig sine underklæder. Lidt efter tog han noget mad til frokost sammen med vagten, og mens de sad og spiste, spurgte Christen Frandsen, om de ville have en drik øl til deres mad, hvortil de svarede ja. Så tog Christen Frandsen en kande fra bordet og gik dermed ind i den anden stue at hente

øllet og havde et lille stykke smørrebrød i sin hånd. Da rejste vidnet sig og ville efter ham. Da var nemlig Christen Frandsen gået ud af en liden bagdør i den vestre stue. Han løb gennem Didrik Voss' have og søgte mod skoven vest for gården. Her tog han et bæst, som var sort, den sprang han på og red ad skoven til.
Derefter skiltes vagten ad og søgte ham med flid i skov og mark og fandt ham ikke. - Derefter søgte de mange mile omkring efter husbonds befaling, tillige med 5 personer, både i skov, mark, hede og byer, både nætter og dage, og dog ikke fundet ham.
Sagen endte nu med, at det fandtes ved vidner godtgjort, at Christen Frandsen og Anders Tambour har været i færd og følge med Peder Clausen fra Viborg og til, hvor han blev dræbt samme nat. - Da Christen Frandsen, som mistænkt for drabsmand, havde som undveget og bortrømt kendt sig selv skyldig i gerningen.
Søren Rasmusen Storgård blev bagefter beskyldt for at have ladet Christen Frandsen undløbe med vilje, hvilket han benægter med ed. Peder Clausens enke blev en kort tid arresteret for hendes letfærdige omgang med Christen Frandsen.

Vasen over engene

I 1708 klager præsten i Hinge, Niels Ottesen Lind, over vasen tværs over engene til Vinderslevgård. Vasen er for smal og næsten ufarbar, en vogn kan vanskelig køre over. Bymændene i Hinge har hver deres part at holde ved lige, men de forsømmer deres skyldighed, og der bliver ikke gjort noget ved vejen. Nu får de pålæg om at få vasen gjort i stand. Niels Jepsen og Peder Jensens stykke er ganske urørt. De skal påføre 60 læs sand til 2 slettedaler. Peder Vandets part ligeledes at opfylde med 30 læs, Lars Nielsens part 20 læs at opfylde. Niels Jensen og Jens Nielsen 50 læs. Chresten Nielsen 40 læs. Jens Thomsens urørt og ganske brøstfældig, 30 læs. Niels Clausens part 30 læs. Det blev tilsammen ikke så ganske få læs, men der var ikke langt at køre. Sandgraven var lige ved engen på Mejlkærhus's mark. De gamle kaldte stedet »Jens Zimmers Elle«, fordi den var bevokset med elletræer.

Sognedegnen gør forsøg på at forbedre sine indtægter

I 1705 kom der en ny sognedegn til Hinge. Det var Niels Pedersen Brasch. Han var ikke længe om at opdage, at det kunne gøres fornødent, at han fik sine indtægter forøgede. Degnelønnen var 1 skæppe korn af hver gård i Hinge - Vinderslev sogne. Han får vel nok skæppen, men han mener, den er for lille. Desuden er der en del hus mænd, som slet ikke yder noget. Brasch lader nogle af dem stævne for retten og kræver 1 skæppe af dem også. Disse husmænd var Chresten Clausen udi Tanghuset, Laurs Christensen i Hauhuset samt Jacob Nielsen Glarmester, alle fra Hinge grund. Desuden Peder Pedersen Tournand i Hedehuset på Astrup grund. I retten mødte hr. Chresten Pallesen i Holm og hr. Anders Jensen af Højbjerg som repræsentanter for deres respektive herskaber henholdsvis i Randers og Palstrup. De går den gode degn hårdt på klingen. og siger, at han vil »anfalde husmændene«, og fordrer bevis for at »formanden salig afgangne« havde nydt korn fra samme husmænd. Degnen henholder sig til sit kaldsbrev »af sær kongelig nåde«, men beviser har han ikke, og velfornemme mænd, Chresten Pallesen og Anders Jensen,

bestemmer derfor i retten, at det skal have sit forblivende som hidtil. Degnen fik altså ingen lønforhøjelse den gang.

Ulovlig skovhugst

Oprindelig blev det vist ikke betragtet som tyveri, at fæsteren, hvis det kneb med brændsel, bjærgede sig et haldent (el. hallent dvs. vissent) træ eller en vindfælde i herskabets skove. Gik det for vidt, og det blev opdaget, kunne man, når forholdet ellers var nogenlunde, almindeligvis redde sig ved ydmygt at bede nådigherren om tilgivelse; men efterhånden tog skovtyverierne til, og nye skærpede love og anordninger tog hårdere fat på forbryderne. I tingbøgerne findes en mængde af den slags retssager, her skal kun omtales enkelte.
En novemberdag var skovfogden ridende ud i Hinge Skov, fortæller han selv i retten, og blev da var, at tvende kjæfler (kævler) ved roden var afsavede, og at der var nye vognspor. Undervejs red han ind i Tanghuset og tog Niels Rasmussen med sig ud til vognsporet, som de fulgte til Levring by. Her drejede sporet nordøst ud af byen. Lidt uden for byen fandt de, de to kjæfler i en liden dal og fandt også vognsporet derfra til Chresten Sørensens gård i Levring, hvor vognen stod, som nylig var fraspændt, og stod vognen i samme spor. Niels Rasmussen i Tanghuset vidner, at han om morgenen mødte Chresten Sørensen og søn på Midstrup Mark, og de have kævlerne på vognen og på forespørgsel, sagde Chresten, at han havde bekommet dem i Hinge Skov, og derpå var givet anvisning af en mand i Hinge, som han dog ikke ville navngive. Chresten Sørensen måtte nu møde i retten og her bekendte han, at dagen før han havde hentet træet om natten, kom han til Hinge hyrde, Niels Pedersen, udi Hinge Skov, som han spurgte ad, om der ikke lå et stykke træ et sted i skoven, så han kunne tjene en skilling, hvortil hyrden svarede, at Peder Riis i Hinge hug et træ forleden og har taget barken af, men om det lå i skoven endnu, vidste han ej, hvorpå hyrden, efter hans begæring, fulgtes med ham om i skoven for at finde samme træ, og som de noget havde gået, blev han træet var, og som han i det samme hørte en hugge i skoven, kom de ej træet nærmere.
Mens han så sagde til hyrden, at det næsten var umuligt at finde det sted igen, hvor træet lå, sagde hyrden, at han vel kunne finde omkring, og tog et ris med løv på og hængte på et træ, og, sagde han, det kunne hænge til han kom igen, og fulgtes de ad derfra. Hyrden, som var tilstede, tilstod alt forbemeldte undtagen, at han ej havde hængt nogen gren, for at Chresten kunne finde træet, men kastet risene til side med sin kjæp, som lå sammen i skoven.
Hvad denne historie blev takseret til i retten kendes ikke. Helt billig blev den næppe, men den giver et godt billede af, hvad der foregik i Hinge Skov for 2-300 år siden.

Ikke en pibe tobak værd

Skovfoged Jens Thomsen fortæller i retten, at da han Sct. Hansdag var i Storskoven, antraf han Anders Christensen af Rotterdam og hans karl, Jens Andersen, i færd med at læsse en hallen bøg, som de havde hugget. Skovfogden ville beslaglægge heste og vogn, men mændene gjorde modstand og blev ham for mægtige, men det lykkedes ham at fratage Anders Christensen hans økse, som han

fremviste i retten. Anders Chrsitensen undskyldte sig. Den omtalte bøg var ik kun en stub, ganske rådden, og ej en pibe tobak værd. Han slap med en bøde på 2 rdl., karlen fik 2 rdl. i voldsbøde.

Forsøg på at negle 3 læs

Rasmus Jakobsen af Dalgård mødte den 17. februar 1710 i retten for ulovlig skovhugst i Balle Skov. Skovfogden fremviste en økse, som var ham fratagen. De nærmere omstændigheder vår, at skovfogden og Niels Rasmussen, Tanghuset, den 5. februar havde truffet Rasmus Jakobsens karle og hans pige, Maren Knudsdatter, med en vogn og en slæde i skoven, og de havde læs på dem begge. Karlen Chresten Tang fortalte, at det var efter deres husbonds ordre, de var i skoven. Husbonden havde selv været med i skoven at hugge det dagen før.
Om morgenen, da de sad og spiste dover, sagde husbonden, at de skulle hente træet, og da karlen sagde, at det turde de ikke, sagde husbonden: » Jou, og det skal være i dag«. Han måtte så forklare, hvor de havde hugget det og sagde så, at de havde hugget det i Ballen, og det var en hallen bøg, så ungefær tre læs, og var samme træ hallen uden om og ganske trøsket i marven.
Rasmus Jakobsen dømtes til at have heste og vogn forbrudt, betale 6 rdl. i bøde samt 2 rdl. i omkostninger.

Kærlingesnak og stævning om en plads i kirkestolen

Herredsfoged Chr. Lunov møder første gang i retten den 20. september 1710. Han boede først i Hinge i gården martr. nr. 8a, men hen på sommeren 1711 boede han i Didrik Voss's gård i Frausing, Didrik Voss nævnes som fæster i gården i Hinge. Om denne bytten gårde kendes ellers intet, nien den giver anledning til et par pudsige retssager.
En søndag i november 1712 kom herredsskriver Bertel Buchs kone, Elisabeth Møller, ind i kirken og opdager, at hendes sædvanlige plads i kirken er optaget af Didrik Voss's kone, Maren Andersdatter. Dengang havde hver gård sit bestemte stolestade i kirken, og den yderste plads i stolen var den fornemste.
Bertel Buch havde overtaget den gård, som Niels Jensen måtte opgive og flytte til Ballehuse.
Bertel Buch fører nu ovennævnte episode frem i retten og indkalder en del vidner. Et af disse, Niels Clausen, beretter her, at han igår for otte dage siden så, at Didrik Voss's kone stod i den stol, som Niels Jensens kone benyttede før de kom fra gården. Imidlertid kom herredsskriverens kone, hvis mand nu besidder gården, og ville ind i stolen, som Didrik Voss's kone står yderst udi. Herredsskriverens kone blev da stående lidt udenfor, da Didriks kone ej ville vige sin plads. Mens alle rejste sig op, ville herredskriverens kone dog ind i stolen og satte sig udenfor Didrik Voss's kone. - På forespørgsel forklarede Niels Clausen, at de hverken stødtes eller droges, men han så vel, at Elisabeth Møller satte sin fod ind ad stoledøren og stod noget, vel i tanke om, at Maren Andersdatter ville vige det yderste sæde, men som det ej skete, gik hun ind, som før fortalt.
Nu holder man julefred i Hinge, men efter jul går det løs igen. Nu lader Bertel Buch

forkynde en stævning for Maren Andersdatter under provsten Niels Ottesens Linds hånd for brud på kirkefreden. Nu bliver Maren for alvor vred. Hun vil ikke modtage stævningen, men mødte de to stævningsmænd i døren og spurgte dem, om de ikke havde andet at bestille end at løbe rundt og læse sådant kærlingesnak op, og giver dem i djæfuelens vold og mange flere ukvemsord. Da hun nægtede at modtage en kopi af stævningen, satte stævningsmændene den fast i en sprække i døren, som hun stod ved siden af. - Nu er sagen oplagt for Maren, og hun får nye forhold at svare for ved retten.
Helligtrekongersdag er retten sat, og da herredsskriveren er part i sagen, må han vige sit sæde, og mølleren i Holms Mølle, Peder Pedersen er beordret som sætteskriver. Didrik Voss giver møde for sin kone. Han forsikrer, at de ord, som hans kone har sagt, aldrig har været brugt i den mening, som Bertel Buch dem optager. Didrik har en erklæring med i retten, som hans kone fremsætter, sålydende:
» Til Kgl. Maj. velforordnede Rettens Tjener i Lysgård og Hids Herreder. Såsom Provsten, Velærværdige Hr. Niels Ottesen Lind og Herredsskriveren, Bertel Buch, på sin Kjærestes, Elisabeth Møllers Vegne, begge af Hinge, har ladet mig hid til Tinget stævne, angående nogle Ord, som af mig er brugt til bemeldte Bertel Buchs Stævningsmænd, da de for mig den 19. December f.A. forkyndte Provstens Stævning angående et Stolestade i Hinge Kirke, som bemeldte Elisabeth Møller og jeg var i Ufred om, da skal vi ej mere have ond Naboskab eller Ufordragelighed derfor. - Jeg vil, uden Dom, gøre alt som jeg pligtig er, at ville afholde mig fra nævnte Stolestade i Hinge Kirke, som sagen angår, alt efter Provstens afsagte Dom, som er oplæst udi Kirken i Hinge, og erklærer i alle Måder, at de utilbørlige Ord, som jeg har sagt til Stævningsmændene, man giver mig Satisfaction (tilgivelse) for og beder jeg om Forladelse. På Justitiens Sag, og alle, som jeg haver fornærmet giver jeg til de fattige 4 Mark dansk, og til Prosessens Omkostninger 2 Rigsdaler, og takkende de gode Mænd, som har ladet falde og sparet mig videre Proces og Udgift.

Hinge januar 1713. Maren Pedersdatter

Da Maren ikke var mødt i retten, spurgte Bertel Buch spydigt, hvad forsikring Didrik Voss kunne give for, at Maren tilstod sagen, da hun jo hverken kunne læse eller skrive. Didrik Voss fremstiller da tvende mænd, Peder Rasmussen og Mads Nielsen, som vidner, at de i dag, efter begæring, var i Didrik Voss's hus, og der hørte, at denne for sin hustru oplæste erklæringen ord for andet.
Dermed var så denne lidt komiske sag afsluttet. Didrik Voss forstod godt, at hans Maren var gået for vidt, og at det var bedre at B et forlig i stand end at B dom i sagen. Maren havde både provsten og rettens tjenere imod sig. Didrik beklædte ofte selv pladsen som sættedommer, også efter at Chr. Lunov var blevet herredsfoged, så han vidste udmærket, hvordan sådan en sag kunne ende: Nu var det i orden altsammen, der skulle ikke »være ond Naboskab eller Ufordragelighed« mellem parterne, der skulle være fted (mon der blev det?). Maren var blevet ydmyget, endog dertil, at sagen var blevet læst op i kirken.

En anden historie af samme slags

Det drejer sig om selve herredsfogden, Chr. Lunovs søster, Kirsten Broch, som var datter af byskriveren i Thisted. Hun var gift med mons. Rasmus Broch fra Randers og opholdt sig på sin broders gård i Frausing og gjorde fordring på stolestader i Hinge kirke. Det ville man ikke re- spektere, og hendes mand lod derfor udtage stævning mod Poul Hansens kone i Frausing, Mette Pedersdatter, og Niels Rasmussens kone i Tanghuset, Kirsten Rasmusdatter, fordi »de haver tilegnet sig den Kirkestol, som tilhører den Gård i Frausing, som Kirsten Brochs Broder påbor«. Her gengives en erklæring fta provsten og sognedegnen desangående: »De tvende Koner har ved deres Færd vist, at de er hoffærdige, Menigheden til Forargelse, andre gemene Kvinder til Ond Eksempel, og Kirsten Broch til Foragt«. - Begge Koner har fornærmet Kirsten Broch, både i Kirken og udenfor, samt i Kirkestolen, som hører til hendes Broders Gård, som og i den Stol, som hører til Haughuset, endskønt Kirsten Broch er en Kgl. Betjents Barn, der ej ved Giftermål har forringet sig. - Kirsten Broch har engang måttet sidde inden for Mette Pedersdatter, og en anden Gang måttet forlade Stolen, som hører Haughuset til, fordi Niels Rasmussens Kone formente hende Rum udenfor sig, hvilket vi med Ed kan vidne, så sandt hjælpe os Gud og hans hellige Ord.

Hinge den 20. Juli 1715. N.P. Brask Niels Ottesen Lind

Kirsten Broch forlanger i retten, at såsom Mette Pedersdatter er en bondekone fra Frausing og Kirsten Rasmusdatter er en huskone fra Tanghuset må de vige det yderste sæde i kirkestolen efter loven, og hun forlanger, at der gives hende rum yderst i hvilken af de tvende stole, hun agter at benytte, den tid hun opholder sig i sin broder, herredsfogdens hus. Nogen afgørelse på sagen er ikke fundet, men hun har sikkert fået sin begæring opfyldt.

Kolonisationen af Alheden giver gny i Hinge.

De første kolonister var vistnok noget livlige. Drik og slagsmål hørte til dagens orden. I 1763 var der et større sold i Knudstrup kro, det endte i et så drabeligt slagsmål, at en af kolonisterne blev liggende på valen. Manden, hvis navn var Andreas Diffendaler, blev dræbt på landevejen uden for Knudstrup af tre andre kolonister, Theobald Øhlenslæger, Vendal Schwane og Baltzar Berthel. Disse tre blev som arrestanter ført til Hinge og indsat som fanger i Bertel Villumsens gård, hvor de blev lagt i lænker. Her blev de bevogtet af tvende fangevogtere, to af byens mænd. Deres sag skulle undersøges ved tinget i Hinge, fordi de boede i Lysgård herred.
Baltzar Berthels sag blev henvist til landstinget i Viborg, og han skulle derfor overflyttes til arresten der. Bertel Villumsen fik ordre til at transportere delinkventen til Viborg. Da fangen bad så mindelig om at måtte få lov at hilse på sin kone i Haurdalen, løb Bertels gode hjerte af med ham. Han lod rejsen til Viborg gå den vej, skønt den var betydelig længere. Fangen blev løst af lænkerne og var i sit hjem natten over. Dagen efter fortsattes rejsen til Viborg, hvor fangen blev afleveret, men

Bertel Villumsen blev sat under tiltale for uforsvarlig omgang med så farlig en drabsmand. De to andre fanger, som stadig sad under bevogtning i Hinge, er tiden sikkert blevet for lang. Natten mellem, den 15. og 16. august så de deres snit til at forsvinde.
Nu blev der stor opstandelse i Hinge, og vagten for nævnte nat blev stævnet for retten. Vagten var Søren Rasmussen og Jens Østergård. Søren forklarer, at fangerne om natten bad om lov til at gå uden for døren på naturens vegne, og han fulgte så efter dem ud i gården. Pludselig sprang de øster ud af gården. Søren råbte straks alarm og løb efter fangerne ud af leddet, forbi hyrdens hus og nord på, men han var så uheldig at falde over en trappesten, hvilket sinkede ham en del, og da han nåede hyrdens hus, var de borte. Dagen efter fandt Bertel Villumsen lænkerne og en falsk nøgle i sin rugmark tilligemed en tømt brændevinsflaske.
Søren Rasmussen og Jens Østergård blev sat under tiltale for ikke at have passet ordentligt på fangerne. Det kunne måske være blevet kritisk nok for dem, men deres husbond, assessor Bredal, Vinderslevgård, sendte en bønskriveise til amtmanden, der resulterede i, at der intet skulle foretages i sagen.

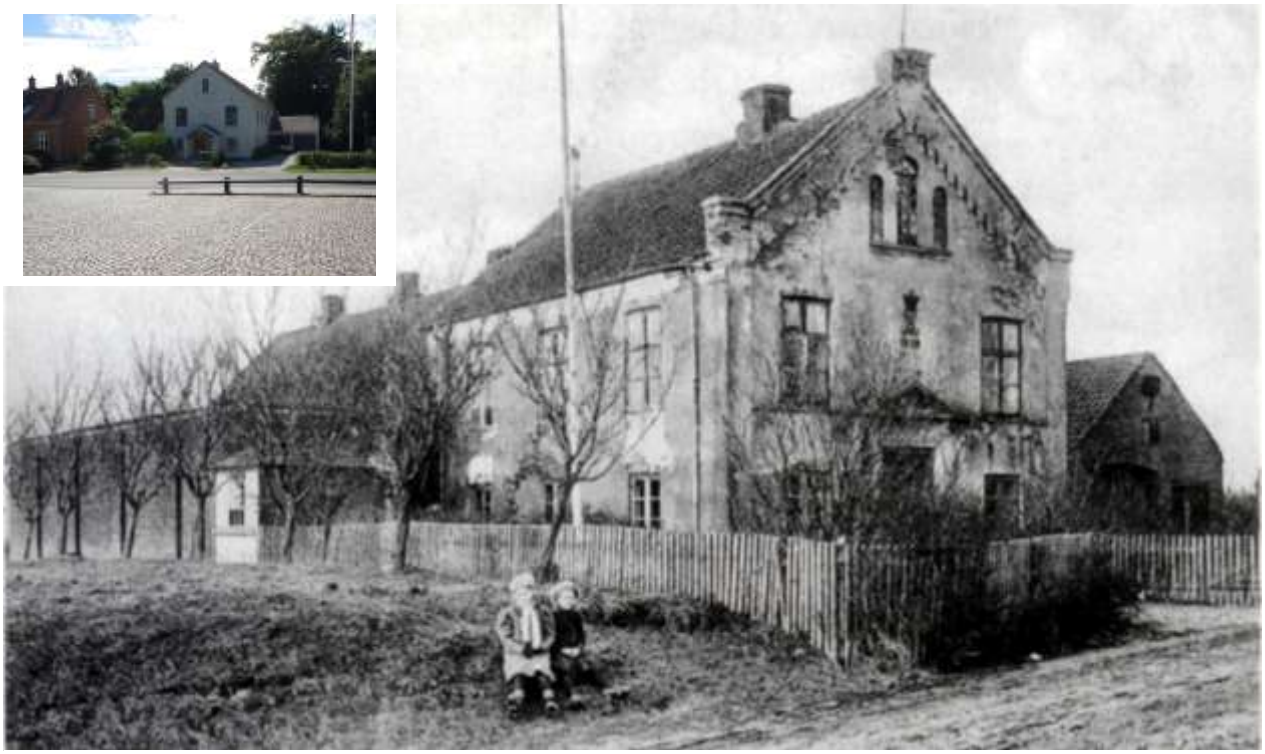
Nyt tingsted

Vi vender nu tilbage til tinghuset i Hinge, som jo var ombygget i 1790, hvorefter det fungerede som sådan til 1836, da det, efter at have haft hjemsted i Hinge i 150 år, flyttedes til Hørup til den bygning, som i dag tilhører valgmenigheden.

Flytningen bekendtgjorde herredsfoged Holm i en annonce den 8. december 1836:

»I Medfør af det Kongelige danske Cancellies' Resolution af 22de f.M. bliver Tingstedet for Lysgård og Hids samt en Deel af Houlbjerg Herreder forflyttet fra Hinge til Hørup, således, at der Fredagen den 23de sidste Gang holdes Ret i det hidtilværende Tinghuus ved Hinge, og Mandagen den 23de Januar 1837 første Gang holdes Ret i det dertil bestemte Lokale i Hørup Bye.Lysgård og Hids samt en Deel af Houlbjerg Herreders Contoir på Dalsgård, den 2de December 1836. H.H. Holm.«

I redaktør I.C. Christensen optegnelser om Kjellerup by finder vi: »Den første arrestforvarer ved tinghuset i Hørup var Anders Pallesen fra Gl. Kjellerup. Han var en ældre mand.
De almindelige domme, der dengang dømtes, var vand og brød fra 5 dage til 6x5 dage. De, der var idømt vand og brød, fik denne kost 5 dage ad gangen. Efter de første 5 dage skulle de have normal kost 1 dag, så atter 5 dage med vand og brød, derefter 2 dage med fuld kost, næste gang 3 dage, så 4 dage og mellem de sidste 2 gange til 30 dages vand og brød var der 5 dages ferie. 30 dages vand og brød var en hård omgang. Når fangerne var færdige med den, skal de have set noget slunkne ud. I vand og brøds tid fik de hver dag et krus med vand og en bestemt vægt i rugbrød skåret i skiver, dertil kunne de få salt. Hvis der var forbrydere, der var idømt højere straf end 30 dages vand og brød, skulle de sendes til straffeanstalt, vist mest til slaveriet i København.

Det gamle tinghus i Hørup ca. 1900. I dag Kjellerup og Omegns Valgmenigheds hus

Når en fange skulle føres til Købehavn, skulle arrestforvareren føre ham derover. Hvis fangen kunne tænkes at være farlig for arrestforvareren eller andre eller ville flygte, fik han »tommelskruer« på. Disse var et smedearbejde med to huller, et til hver tommelfinger, og til at spænde sammen om fingrene med skruer, så de fik begge tommelfingre skruet tæt mod hinanden. Fangetransporten til Århus foregik ad landevejen med »apostlenes heste«, men arrestforvareren kunne »bude« en mand til at køre et stykke vej med dem. Fra Århus til København sejledes med fragtskib (sejlskib). En sådan rejse frem og tilbage kunne godt vare 2-3 uger.
Når arrestforvareren var på sådan en rejse, skulle der jo være en til at passe de fanger, som sad hjemme i arresthuset. A. Pallesen havde en voksen datter, og det blev hende, der måtte overtage hvervet. En gang, da han var i København med en storforbryder, der gik under navnet »Per Stærk«, havde de hjemmeværende fanger fået fat på en nøgle, der kunne låsecelledørene op. De lukkede sig ud af cellerne og kom ind til hende en aften og forlangte at få stegt flæsk og kartofler, de ville have noget ordentligt at spise. Hun måtte efterkomme deres ordre, de fik sig et godt måltid, hvorefter de roligt gik ind i cellerne igen, og der skete intet videre i den anledning.
Anders Pallesens efterfølger som arrestforvarer blev en mand, som med hentydning til hans stilling fik navnet Kristian Tinghus. Efter ham blev det ældre oversergenter fra hæren, der fik stillingen som arrestforvarer ved tinghuset i Hørup.

Straffene, der idømtes drenge og unge mennesker under myndighedsalderen, var dengang ris - eller rottingslag. Drenge idømtes et bestemt antal risslag. Den dømte bandtes fast til et bord, afstraffelsen foretoges af arrestforvareren med et til dette brug bundet ris, under tilsyn af herredsfogden eller en anden øvrighedsperson. De

unge mennesker blev idømt rottingslag, der udførtes af arrestforvareren med et spanskrør under tilsyn af øvrigheden. Det var datidens brutale straffemetoder. De, der havde fået disse straffe, kom derfra med blodige bagdele. Det var gerne børn fra fattige hjem, der fik disse straffe. De noget bedre stillede kunne gerne klare for deres ved en lille skadeserstatning«.
Som tidligere omtalt var H.H. Holm herredsfoged, da tinghuset flyttedes fra Hinge til Hørup. Han boede på gården Dalsgård, og her var også herredskontoret. På den tid ejede herredsfogderne nemlig ejendommene, hvor de boede og havde kontor, mange gange drev de også landbruget, som hørte til ejendommene.
I 1846 efterfulgtes H.H. Holm af Chr. Holger Ludvig Haxthausen som herredsfoged. Han ville gerne have købt Dalsgård, men familien ville ikke sælge. Den første tid passede han dog embedet fra Dalsgård, men senere købte han Levring Vestergård, som han døbte om til Holgersdal og flyttede herredskontoret hertil.
Haxthausen døde i 1860, hvorefter Nicolaj Chr. Herholdt blev herredsfoged. Han »residerede« den første tid på Holgersdal, men da der på den tid var ved at vokse et bysamfund op omkring korsvejen i Ny Kjellerup, var man interesseret i at fa kontoret flyttet hertil, hvilket også skete i 1869. Gårdejer Jens Møller opførte en bygning til herredskontor, hvor nu Vestergade 4 ligger. Stuehuset til Jens Møllers gård blev udlejet til herredsfogedbolig. Mellem boligen og kontoret var en smal sti. At stien blev brugt til andet formål fremgår af, at den blev kaldt »Kærlighedsstien«. Herredskontoret blev kaldt »Smørkoppen«. I et af de gamle skøder i Vestergade står, at stien ikke må bruges som »Kærlighedssti«!
Man var godt klar over, at det kun var en midlertidig løsning, og da man frygtede for, at kontoret igen ville blive flyttet fra byen, blev der fra mange sider udfoldet bestræbelser for at fa opført en ny og mere hensigtsmæssig bolig og plads til kontorerne.
Da Herholdt i 1886 afskediges på grund af alder, blev ejeren af Hald Hovedgård, Christopher Krabbe, hans efterfølger. Der fandtes ingen egentlig herredsfogedbolig, og Krabbe kunne bosætte sig, hvor han ønskede indenfor jurisdiktionen. Krabbe var meget interesseret i at få bygget en ny herredsfogedbolig og ønskede at få den placereet umiddelbart syd for tinghuset. Fra Kjellerup bys side ønskede man boligen bygget på kroejer Sindings grund overfor det daværende posthus, der var i en ejendom ved siden af apoteket. En kreds af Kjellerups borgere købte imidlertid en grund på 2 tdr. land på bakken overfor Hørup Mølle for 1800 kroner og tilbød at skænke grunden som byggegrund til en herredsfogedbolig. Krabbe tog imod tilbuddet og byggede det nuværende dommerkontor som en kopi af Hald Hovedgård. Den blev taget i brug i 1887 og kaldtes i mange år for, Lille Hald.
Krabbe blev en god mand for Kjellerup. Han færdedes i egnen og beså bl.a. de uskønne bakker, der lå vest og nord for byen. Han var klar over, at de burde beplantes og henvendte sig derfor til bestyrelsen for Kjellerup Håndværker- og Borgerforening og forelagde dem sine planer om beplantning af bakkerne. Han henstillede, at borgerne medvirkede til planens gennemførelse og fik oprettet et aktieselskab »Beplantningsforeningen«. Enhver kunne blive medlem mod at betale et lille indskud. Krabbe valgtes til formand og leder af plantningsarbejdet. Den første

plantning begyndte i den sydligste ende i 1889 og fortsattes derefter i årenes løb om til Hørup Mølles bakke. Beplantningen groede til, og på de den gang eksisterende golde bakker er der nu et smukt anlæg. Før beplantningen var »Knolden« et blæsebjerg, nu ligger det »lunt i svinget« for vesten- og nordenvinden.
Aktierne i Beplantningsforeningen gav ikke udbytte, aktionærerne måtte derimod en gang imellem af med en 5-kroneseddel. Bakkerne blev købt billigt, men penge skulle der jo til. En del af udgifterne kom ind på en egen måde. Om sommeren holdtes skovdans i følgende tre skove: Bøgild, Risbæk og i anlægget ved Hørup, kaldet »Tivoli« - et bal i hver måned i hver af skovene. Ved disse skovballer var de fleste unge mennesker, nogle ældre også, optaget tre søndagsaftener i hver måned. Om vinteren holdtes baller på kroen.
Mandfolkene var dengang måske mere stridslystne end nu om dage, og ved sådanne baller var der som regel et eller flere slagsmål. Når en havde kaldt en anden for »dreng« eller ville fange en andens pige, gik det løs med næverne. En del af disse slagsmål blev meldt til politiet, eller der blev optaget rapport på gerningsstedet. Bøden for almindeligt slagsmål, hvor der ikke skete større legemsbeskadigelse, var 10 kroner, og så blev vedkommendes navn indført i politiprotokollen. Det sidste var næsten det værste, for skulle det gentage sig, blev mulkterne fordoblet hver gang, og nogle anvendte slagsmål som en sport. For at undgå at få navnet i politiprotokollen kunne nogle slippe med at betale 20 kroner til anlægget i stedet for 10 kroner til politikassen og så redde navnet fri for politikontrol.
Krabbe var herredsfoged til 1909, da han blev forsvarsminister, og i embedet konstitueredes herredsfoged Petrus Bülow, der blev udnævnt i 1912. Han virkede i stillingen til retsreformen i 1919, da han blev dommer i Vestre Landsret.
Allerede i 1860'erne fik Kjellerup sin første politibetjent, som sorterede under Herredsfogden, men også her skete en forandring ved retsreformen 1919.

Det nye tinghus

Vi må nu tilbage til tinghuset i Hørup. Det blev udvidet i 1859, men med den udvikling, der skete de følgende 50 år, blev forholdene deroppe for trange. Kjellerup by var vokset betydeligt, så det var et naturligt krav, at tinghuset ved en flytning kom til at ligge i byen, og Krabbe fik da også udvirket, at tinghuset blev flyttet til Kjellerup. Også om det nye tingsted placering stod der nogen strid, men resultatet blev det tinghus, der i dag ligger på den vestlige side af torvet.
Tinghuset blev taget i brug den 24. december 1909. Det er ikke helt klart, hvorfor man netop tog det i brug en juleaftensdag, men der har antagelig været tale om en fremstilling af en arrestant.
Selve indvielsen foregik ved en lille højtidelighed, hvorunder den konstituerede dommer, kancelliråd Petersen, gav udtryk for håbet om, »at afgørelserne, der bliver truffet her, stadig må være præget af retsind«. Foruden retslokaler m.m. indeholdt det en arrest med plads til 9 arrestanter, Arresten blev nedlagt midt i 1950'erne og bygningerne blev revet ned i 1970'erne. I 1959 blev tinghuset underkastet en gennemgribende restaurering. Selve retslokalerne blev taget i brug igen netop på 50 års dagen for indvielsen.

Som tidligere omtalt skete der ved retsreformen i 1919 en del ændringer, således forsvandt herredsfogedtitlen, ligesom reformen kom til at ændre en hel del på retskredsens forhold. Herrredsfogderne var både dommere og anklagere, nu adskilte reformen disse embeder til det, vi kender i dag med dommerembeder og politimesterembeder. For retskredsen, der havde sæde i Kjellerup, betød reformen, at anklagemyndigheden overgik til politimesteren i Viborg, men Kjellerup beholdt dommerembedet. Samtidigt oprettedes et stedligt politikontor i Kjellerup. Der skete også en ændring af retskredsen, idet Hids herred udskiltes fra Lysgård herred. Landpolitibetjenten for Lysgård herred overgik til at virke under politimesteren i Viborg. På det tidspunkt fungerede land- politiet under amtet, politiet i købstæderne under købstadkommunerne. Dette varede til 1938, da hele politiet overgik til staten. Foruden politikontor og landpolitiet blev i Kjellerup i 1935 også oprettet et kriminalpolitiembede. Indtil! 941 omfattede landpolitiembedet hele Lysgård herred, men på grund af bygningen af flyvepladsen i Karup, og de mange mennesker, der var beskæftiget her, blev embedet delt, og der ansattes en politibetjent i Karup, han flyttede senere til Thorning og derefter til Ndr. Hvam. Midt i 1950'erne ansattes yderligere en politibetjent, den gang i Ans. Omtrent samtidig nedlagdes både politikontoret og kriminalpolitiembedet i Kjellerup på grund af centraliserings-bestræbelser.
I begyndelsen af 1971 fremkom et justitsministerielt udvalg med forslag om, at Kjellerup retskreds skulle nedlægges og fremtidig høre under Viborg retskreds. Denne udvidelse af Viborg retskreds ville bevirke, at der yderligere skulle oprettes et dommerembede i Viborg, således, at der fremtidig blev tre dommere i Viborg. I den anledning nedsattes et udvalg med det formål at arbejde for bevarelse af Kjellerup retskreds. Udvalget bestod af borgmester Svend Winther, Kjellerup, borgmester Søren Pedersen, Bjerringbro, borgmester Laurs Petersen, Hvorslev og borgmester Karl Bitsch, Karup, samt som repræsentant for advokaterne i retskredsen Poul Fanø, Kjellerup.
Udvalget foreslog justitsministeren at opretholde retskredsen med dommerembedet i Kjellerup og for at få det nødvendige befolkningsgrundlag udvide retskredsen til at omfatte Karup, Bjerringbro, Hvorslev og Kjellerup kommuner. Dette ville give et befolkningsgrundlag på ca. 39.0000 indbyggere, altså flere end det antal justitsministeriet anså for passende for de nye retskredse.
Efter mange forhandlinger mellem udvalget og justitsministeriet blev det af udvalget fremsatte forslag godkendt og ændringen af retskredsen fandt sted den 1. april 1973, således at retskredsen udvidedes til at omfatte Kjellerup, Karup, Bjerringbro og Hvorslev kommuner. Samtidig med omlægningen af retskredsen fratrådte dommer Sigurd Møller og retsassessor A. Vemmentorp deres stillinger, og Peter Bruun Nielsen udnævntes til dommer ved den omlagte Kjellerup retskreds. Embedet blev den 1.3.1994 overtaget af dommer Anne Mette Broberg Andersen.

På grund af væsentlig forøgelse af sagsmængden - retskredsen har nu over 40.000 indbyggere - blev der i april 1983 indrettet en ny retssal nr. 2 på domhuset.

Den 1. januar 2007 blev retten flyttet til Viborg som nu dækker ca. 225.000 indbygger i kommunerne Silkeborg, Skive og Viborg.

Lysgård og Hids herreder

Herredsfogder

1687 Frands Christensen

1689 Tammes Bering

1691 Friderich Munch

1692 Rasmus Jacobsen Holst

1697 Hans Brochmann

1709 Christian Lunov

1758 Jens Låsbye Lunov

1784 Peder Hjorth

1789 Christian Tolstrup

1805 Johan Holstein

1825 Henfik Hansen Holm

1846 Christian Holger Ludvig Haxthausen

1861 Niels Christian Herholdt

1886 Christopher Krabbe

1910 Petrus Bülow

Dommere

1919 Hermann Frederik Grambow Bülow

1934 Oscar Nielsen

1945 Carl Larsen

1952 Sigurd Lucas Møller

1973 Peter Bruun Nielsen

1994 Anne Mette Broberg Andersen

2007 I Viborg

Herredsskrivere

1687 Jens Andersen

1700 Bertel Buch

1738 Niels Jacobsen (Dannæus)

1758 Arent Dyssel

1774 Jens Lundum

1793 Poul Curtz

Johan Holstein fra 1806 tillige herredsskriver.

Litt. Af Poul Fanø, landsretssagfører, Kjellerup:
Lysgård-Hids herreders retskreds gennem 300 år.
Trykket i Fra Viborg amt 1999. Årbog udgivet af Historisk Samfund for Viborg amt.
Redigeret af Paul G. Ørberg under medvirken af Henning Ringgård Lauridsen, Ejgil Overby og Ole Degn. Viborg 1999, s. 37-63.
Teddy Greibe

Se også

Lysgaard og Hids Herredfogeds Justitsprotokol 1692 - 1920

https://fkhistorie.dk/lokalhistorielinks.htm

Lysgaard - Hids herreders retskreds gennem 300 år

https://fkhistorie.dk/